

Ewelina Brzyszc

doktorantka pedagogiki na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym,
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

**KSZTAŁCENIE KOMPETENCJI MEDIALNYCH
U DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM.
EDUKACJA MEDIALNA W NIEPUBLICZNYM NAUKOWYM
PRZEDSZKOLU INTEGRACYJNYM MINI COLLEGE W KIELCACH**

Streszczenie

W artykule poruszono kwestię kształcenia kompetencji medialnych u dzieci w wieku przedszkolnym. Przedstawiono ten aspekt w ujęciu teoretycznym oraz praktycznym na przykładzie programu „Przedszkolak w świecie mediów” – realizowanego w Niepublicznym Naukowym Przedszkolu Integracyjnym Mini College w Kielcach. Jest to jeden ze sposobów edukacji medialnej, która w przekonaniu dyrekcji wspomnianego przedszkola, kadry pedagogicznej oraz rodziców przedszkolaków, jest konieczna w XXI w. Współcześnie dzieci są odbiorcami mediów od najmłodszych lat. Często radzą sobie również z obsługą urządzeń technologicznych. Mimo to kompetencje instrumentalne nie wystarczą, gdyż zewsząd napływają do nich różnego typu przekazy medialne. W związku z tym edukację medialną należy wprowadzać od etapu przedszkolnego. Dzieci powinny zdawać sobie sprawę zarówno z korzyści, jak i zagrożeń płynących z mediów. Zadaniem nauczyciela jest dać im wskazówki do odbioru mediów, by racjonalnie z nich korzystały, czerpiąc z tego zarówno zabawę, jak i wiedzę.

Słowa kluczowe: edukacja medialna, wiek przedszkolny, kompetencje medialne, program edukacyjny

**Education of media competence in children of preschool age:
media education in Non-Public Scientific Integration Nursery “Mini College” in Kielce**

Abstract

The article deals with the training of media competence in children of preschool age. We present this aspect in terms of theoretical and practical on the example of the program – “Preschool in the media world” – realized in Non-Public Scientific Integration Nursery Mini College in Kielce. This is one of the ways of media education, which, in the management of the said kindergarten, teaching staff and parents of preschoolers, is necessary in the twenty-first century. Today children are the recipients of the media from an early age. Often they cope well with the support of technology. Despite this, the competence of instrumental not enough, because everywhere are coming to these different types of media messages. Therefore media education should be introduced from kindergarten to accompany children in the media world. Children should be aware of both the benefits and risks of the media. The teacher’s task is to give them directions to the reception of the media to reasonably benefit from them, drawing from both the fun, as well as knowledge.

Key words: media education, preschool age, media literacy, educational program

Wprowadzenie

„Dzieci sieci” – tak nazywane jest pokolenie, które od najmłodszych lat dorasta w przestrzeni medialnej. Jak podkreślają Agnieszka Ogonowska i Grzegorz Ptaszek, „wychowują się w zdominowanej przez obraz kulturze medialno-konsumenckiej, która kształtuje ich świat wartości, wyobraźni, marzeń, jak również oddziałuje na relacje rodzinne i rówieśnicze”¹. Są odbiorcami przekazów telewizyjnych i internetowych oraz nie wyobrażają sobie funkcjonowania bez nowych mediów. Zdaniem Anny Sugier-Szeregi

wcześniej niż kredkę czy ołówek otrzymują tablet lub smartfon, i zanim nauczą się pisania ręcznego, opanowują interfejs prowadzący do ulubionej strony internetowej z kreskówkami. Konstruują i czerpią wiedzę o świecie z doświadczeń realnych i wirtualnych, traktując obydwie rzeczywistości jako równoprawnie istniejące².

Warto podkreślić, że dzieci już w wieku przedszkolnym potrafią posługiwać się urządzeniami takimi jak smartfon i tablet. Często pozostawione same przed szklanym ekranem, włączają bajkę, grę, a czasami trafiają na witryny internetowe kierowane do starszego użytkownika. Badania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę wskazują, że 64% dzieci w wieku do 6,5 roku korzysta z urządzeń mobilnych, a 25% z nich robi to codziennie. Ponadto 26% przedszkolaków posiada własne urządzenie mobilne, a 62% gra na smartfonie lub tablecie³. W związku z tym na-

¹ A. Ogonowska, G. Ptaszek, *(Re)edukacja medialna. Nowe spojrzenie na edukację medialną*, [w:] *Edukacja medialna w dobie współczesnych zmian kulturowych, społecznych i technologicznych*, red. A. Ogonowska, G. Ptaszek, Kraków 2015, s. 21.

² A. Sugier-Szerega, *Kształtowanie kompetencji medialnej u dzieci w wieku przedszkolnym – szanse, trudności, ograniczenia*, [w:] *Edukacja medialna w dobie współczesnych zmian...*, s. 28.

³ *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*, Mama Tata Tablet, http://www.mamatatatablet.pl/pliki/uploads/2015/11/Korzystanie_z_urzadzen_mobilnychRaport_final.pdf [dostęp: 20.01.2017].

suwa się pytanie: czy potrafią racjonalnie korzystać z nowych technologii? Istotna jest wobec tego edukacja medialna prowadzona od pierwszego etapu edukacyjnego. W XXI w. nadrzędnym celem tego rodzaju edukacji jest nie tyle przekazanie wiedzy o mediach, ile wychowanie do ich właściwego i rozsądnego odbioru oraz korzystania z informacji. Według Grażyny Penkowskiej edukacja ta „ma za zadanie przygotować do refleksyjnego i odpowiedzialnego odbioru mediów, w tym do wykorzystania ich jako narzędzi pracy intelektualnej i komunikacji społecznej”⁴.

Kluczową rolę w procesie przyswajania kompetencji medialnych odgrywają opiekunowie, rodzice oraz nauczyciele: o tym, „jak silnie obecne w świadomości i wyobraźni dziecka przedszkolnego są rozmaite przekazy medialne, mówią już nie tylko badania psychologów czy pedagogów, ale i obserwujący na co dzień rozwój swoich podopiecznych wychowawcy przedszkolni”⁵. Należy więc mieć świadomość potrzeby edukacji medialnej i wprowadzać ją od wieku przedszkolnego. Może ona być realizowana podczas zajęć, ale także przyjąc formę rodzinnej edukacji medialnej oraz wykorzystania mediów przez pedagogów w codziennej pracy dydaktycznej. Pożądanym przykładem kształcenia kompetencji medialnych u dzieci w wieku przedszkolnym jest program edukacyjny „Przedszkolak w świecie mediów” realizowany w Niepublicznym Naukowym Przedszkolu Integrycyjnym Mini College w Kielcach.

Kompetencje medialne – ujęcie teoretyczne

Współcześnie najmłodszy już w dzieciństwie stają się użytkownikami mediów i nowych technologii. W związku z tym zdaniem Ogonowskiej „kształcenie kompetencji medialnych powinno się odbywać przez całe życie człowieka i rozpoczynać się w momencie, kiedy dziecko zacznie wykazywać zainteresowanie mediami i przekazami medialnymi”⁶. W artykule przedstawiono rozwój kompetencji medialnych, które według Anny Kaczmarek należy rozumieć „jako harmonijną kompozycję wiedzy, rozumienia, wartościowania i sprawnego posługiwania się mediami”⁷. Szerzej określa je Leon Dyczewski – według niego jest to

umiejętność nieodzowna do aktywnego i twórczego życia jednostki w społeczeństwie informacyjnym [...]. Zawiera się w niej wiedza, doświadczenie i wola do działania pozytywnego. To swoista dyspozycja do samoorganizowania się w kontekście dzisiejszych mediów, którą zdobywa się w procesach formalnego i pozaformalnego kształcenia⁸.

⁴ G. Penkowska, *Wprowadzenie do problematyki edukacji medialnej*, [w:] *Spoleczne konteksty edukacji medialnej*, red. G. Penkowska, Gdańsk 2013, s. 18.

⁵ A. Sugier-Szerega, *op. cit.*, s. 20.

⁶ A. Ogonowska, *Współczesna edukacja medialna. Teoria i rzeczywistość*, Kraków 2013, s. 227.

⁷ A. Kaczmarek, *Edukacja medialna wobec zagrożeń cyberprzemocy i cyfrowego wykluczenia*, „Kultura – Media – Teologia” 2013, nr 13, s. 71.

⁸ L. Dyczewski, *Konieczność kompetencji medialnej w rodzinie*, [w:] *Rodzina, dziecko, media*, red. L. Dyczewski, Lublin 2005, s. 341.

Fundacja Nowoczesna Polska przygotowała w 2014 r. „Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych”. Wyróżniono w nim następujące kompetencje:

- korzystanie z informacji;
- relacje w środowisku medialnym;
- język mediów;
- kreatywne korzystanie z mediów;
- etyka i wartości w komunikacji i mediach;
- bezpieczeństwo w komunikacji i mediach;
- prawo w komunikacji i mediach;
- ekonomiczne aspekty działania mediów;
- kompetencje cyfrowe;
- mobilne bezpieczeństwo⁹.

Z kolei Stanisław Juszczyk dzieli kompetencje medialne na dwie grupy:

- technologiczne (instrumentalne), które odnoszą się do umiejętności posługiwania się mediami;
- społeczno-kulturowe, prowadzące do świadomego odbioru treści¹⁰.

Warto podkreślić, że w wymienionych klasyfikacjach zwraca się uwagę nie tylko na teoretyczne umiejętności, ale – przede wszystkim – na praktyczne, selektywne, bezpieczne, kreatywne korzystanie ze środków masowego przekazu. Zdaniem Janusza Gajdy „chodzi zatem o zabiegi uprzystępniające odbiór, który ma być pełny i całościowy, charakteryzujący się percepcją wszystkich warstw, ponadto zaangażowaniem uczuciowym i intelektualnym”¹¹.

Edukacja medialna w przedszkolu

Współcześnie edukacja medialna w polskich przedszkolach i szkołach jest nadal traktowana marginalnie, często rozumiana jedynie jako użycie mediów podczas zajęć. Jak podkreśla Bronisław Siemieniecki, „przygotowanie człowieka do świadomego i krytycznego odbioru różnego rodzaju komunikatów medialnych wymaga dużej wiedzy o mediach rozumianych w kontekście narzędzi komunikowania oraz przekazywanych przez nie treści”¹². Wielu pedagogów uważa bowiem, że dzieciom i młodzieży do funkcjonowania w świecie mediów wystarczą techniczne umiejętności związane z obsługą nowych technologii. Istotnie, posiadają kompetencje instrumentalne, ale obecnie potrzebują edukacji medialnej

⁹ *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, Edukacja Medialna, <https://edukacja-medialna.edu.pl/kompetencje/> [dostęp: 22. 01. 2017].

¹⁰ S. Juszczyk, *Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej*, [w:] *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, t. 2, Warszawa 2007, s. 28

¹¹ J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2004, s. 74.

¹² B. Siemieniecki, *Przedmiot i zadania mediów w edukacji*, [w:] *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, red. B. Siemieniecki, t. 1, Warszawa 2007, s. 137.

bardziej niż kiedykolwiek, gdyż gubią się w natłoku informacji. Oczekują zatem od dorosłych wskazówek co do właściwego odbioru mediów. Dzieci bowiem, według Joanny Juszczyk-Rygałło,

odbierają świat mediów jako środowisko całkowicie naturalne. Te zdolności powodują, że media jako środki przekazu treści kulturowych i edukacyjnych są niezbędnym składnikiem środowiska wychowawczego, gdyż umiejętnie wykorzystywane mogą pełnić w życiu dziecka funkcję wspierającą rozwój jego osobowości¹³.

Warto zaznaczyć, że „początków edukacji medialnej należy się doszukiwać w latach 30. XX wieku, kiedy to w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii wraz ze wzrostem popularności filmu zaczęto edukować dzieci i młodzież w zakresie jego odbioru”¹⁴. Obecnie powinna być ona kierowana do osób w różnym wieku. Po pierwsze, aby nie doszło do wykluczenia cyfrowego dorosłych i seniorów. Po drugie zaś, ma ona być drogowskazem dla dzieci i młodzieży. Zdaniem Agnieszki Ogonowskiej i Grzegorza Ptaszka „edukacja medialna obejmuje wszystkie grupy wiekowe, a jej zakres i tematyka powinny być sprofilowane do możliwości poznawczych i zainteresowań poszczególnych grup społecznych”¹⁵.

Z całą pewnością nowe media niosą zarówno aprobowane, jak i niepożądane skutki. Tworzą większe możliwości w sferze komunikacji, edukacji oraz rozrywki, szybszy dostęp do informacji – ale też np. uzależnienia i negatywne skutki fizyczne (wady postawy, bóle głowy, problemy ze wzrokiem). Zasadne jest wobec tego wprowadzenie edukacji medialnej, która pomoże dzieciom wykorzystać to, co dobre w mediach, i przestrzeże przed niebezpieczeństwem. Tomasz Huk zaznacza, że w treściach programowych wychowania przedszkolnego

należałoby wprowadzić dodatkowe aspekty, np. umiejętność rozróżniania elementów fantastycznych od rzeczywistych; wiedza dotycząca reklamy telewizyjnej; treści dotyczące rozmawiania i wyjaśniania obejrzanych sytuacji w telewizji, bajek animowanych oraz filmów dla dzieci¹⁶.

Kształcenie kompetencji medialnych należy zacząć już od przedszkola, być towarzyszem dziecka w świecie mediów. Zdaniem Ogonowskiej, „nie ulega wątpliwości, iż edukację medialną należy rozpocząć od momentu, kiedy dziecko zaczyna interesować się mediami, wykorzystując głównie przekazy dostosowane do jego wieku i możliwości poznawczych”¹⁷. To istotne, aby w późniejszym życiu uczeń/dziecko racjonalnie, bezpiecznie i selektywnie korzystało z mediów.

¹³ J. Juszczyk-Rygałło, *Nowe media a kształt wczesnej edukacji*, [w:] *Człowiek, technologia, media. Konteksty kulturowe i psychologiczne*, red. A. Ogonowska, G. Ptaszek, Kraków 2014, s. 57–58.

¹⁴ Zob. A. Ogonowska, G. Ptaszek, *op. cit.*, s. 8.

¹⁵ *Ibidem*, s. 13.

¹⁶ T. Huk, *Media w wychowaniu, dydaktyce oraz zarządzaniu informacją edukacyjną szkoły*, Kraków 2011, s. 49.

¹⁷ A. Ogonowska, *op. cit.*, s. 239.

Zadaniem edukacji medialnej według Wacława Strykowskiego jest bowiem prowadzenie do:

- właściwego obioru mediów;
- posługiwania się mediami jako narzędziami pracy intelektualnej i zawodowej;
- racjonalnego korzystania z mediów jako instrumentów zabawy i rozrywk¹⁸.

Należy pamiętać, by dać najmłodszym możliwość odkrywania, przeżywania, współdziałania, współtworzenia. Na tym szczeblu edukacji zasadne jest działanie w formie zabawy, a także oddziaływanie własnym przykładem. Dorośli zatem powinni pomóc dzieciom w racjonalnym i krytycznym odbiorze mediów poprzez własny przykład oraz towarzyszenie im w świecie mediów. Edukacja medialna, jak twierdzi Huk, „powinna spełniać oczekiwania uczących się będących użytkownikami mediów, zarządzającymi informacjami i odpowiedzialnymi twórcami pomysłów, wykorzystującymi narzędzia multimedialne z obszaru globalnej kultury medialnej”¹⁹.

Ważna jest w tym procesie osoba nauczyciela. Wiesław Godzic zwraca uwagę, że staje się on po prostu zwykłym odbiorcą, który szuka sensu komunikatów audiowizualnych. Odbiorcą takim jak jego uczniowie, z którymi dzięki współpracy poznaje zalety i wady nowoczesnych mediów²⁰. W dobie nowych technologii należy zatem wymagać od niego nie tylko umiejętności obsługi urządzeń, ale także wiedzy o prezentowanych treściach, selektywnego ich wyboru. Wacław Strykowski, Mariusz Kąkolewicz, Stanisław Ubermanowicz sadzą, iż „kompetencje nauczycieli powinny tworzyć: odpowiednio głęboka wiedza teoretyczna, umiejętności praktyczne dotyczące mediów oraz umiejętności metodyczne”²¹. Na tym etapie edukacyjnym rolą nauczyciela edukacji medialnej jest towarzyszenie dzieciom w świecie nowych technologii – ze świadomością zarówno pozytywnych, jak i negatywnych aspektów mediów.

„Przedszkolak w świecie mediów” – autorski program edukacyjny

Program zajęć edukacji medialnej w Niepublicznym Naukowym Przedszkolu Integracyjnym Mini College powstał na podstawie obserwacji dzieci, ich korzystania z nowych mediów, pozytywnych reakcji na zastosowanie mediów w procesie

¹⁸ W. Strykowski, *Pedagogika i edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, [w:] *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczyk, Toruń 2003, s. 19.

¹⁹ T. Huk, *op. cit.*, s. 45.

²⁰ W. Godzic, *Streszczenie raportu Edukacja medialna*, [w:] *Edukacja medialna. Potrzeba i wyzwanie przyszłości*, red. J. Firlej, Warszawa 2000.

²¹ W. Strykowski, M. Kąkolewicz, S. Ubermanowicz, *Kompetencje nauczycieli edukacji medialnej*, „*Neodidagmata*” 2008, nr 29/30, s. 55–75, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/3060/1/strykowski.pdf> [dostęp: 15.11.2016].

dydaktycznym. Co więcej, stworzono go po licznych rozmowach z dyrekcją, rodzicami i całą kadrą przedszkola. Stwierdzono, że w czasach gdy przedszkolaki dorastają w świecie mediów, posiadają swoje tablety, łapią pokemony, a urządzenia medialne są wykorzystywane jako nagroda lub kara przez opiekunów, edukacja medialna powinna zostać realizowana już na tym etapie.

Program został opracowany na podstawie materiałów Fundacji Nowoczesna Polska, doświadczeń głównego koordynatora oraz innych materiałów źródłowych. Adresatami – oprócz przedszkolaków w każdej grupie wiekowej – są również rodzice, opiekunowie oraz nauczyciele. Zajęcia odbywają się raz w miesiącu, cykl obejmuje czas edukacji przedszkolnej. W ramach programu wydawana jest też gazetka przedszkolna, a dzieci uczestniczą w wycieczkach do lokalnych mediów, kina, na wystawę swoich prac oraz w spotkaniach z dziennikarzem.

Ogólnymi celami programu są:

- kształtowanie umiejętności właściwego obioru mediów i racjonalnego korzystania z mediów jako instrumentów zabawy i rozrywki;
- relacja z „życia” poszczególnych grup i przedszkola, promocja placówki;
- współpraca z rodzicami, pedagogizacja rodziców.

Cele szczegółowe zdefiniowano jako:

- kształtowanie umiejętności selektywnego wyboru, poszukiwania informacji;
- poznanie procesu komunikacji bezpośredniej i poprzez media, nagrania dźwiękowego (audycji radiowej);
- poznanie mediów skierowanych do dzieci w wieku od 2,5 do 6 lat;
- kształtowanie umiejętności odróżniania fikcji od rzeczywistości; zła od dobra;
- poznanie, czym jest internet, oraz niebezpieczeństw w sieci;
- wdrażanie dzieci do twórczych działań; kształtowanie postawy współtwórcy;
- kształtowanie u dzieci zainteresowań czytelniczych;
- korelacja programu własnego z podstawą programową wychowania przedszkolnego.

Warto przytoczyć kilka przykładowych zagadnień poruszanych podczas prowadzonych zajęć:

- „Ja też mam swoją gazetę” – wskazanie, że istnieją różne media dla dzieci; zapoznanie z listą pism, kanałów i programów telewizyjnych dla dzieci;
- „Jedna informacja – a źródeł mnóstwo!” – zapoznanie dzieci z różnorodnością źródeł informacji;
- „Jak się komunikować?” – poznanie różnicy pomiędzy bezpośrednią rozmową a komunikacją przez media; uświadomienie, że media łączą z ludźmi (np. że dzieci mogą zadzwonić do babci);
- „Czy Czerwony Kapturek istnieje naprawdę? Prawda i fikcja w mediach” – uświadomienie, że postacie obserwowane w mediach, ukazywane na

ekranie telewizyjnym, mogą być fikcyjne oraz że postaci z bajek są wymyślone przez człowieka;

- „Prawo autorskie, czyli pokaż, co potrafisz” – uświadomienie na przykładzie prac dzieci, że każde dzieło ma autora (np. to rysunek Kasi) i że nie powinno się przypisywać sobie cudzych dzieł; wskazanie, że można wspólnie stworzyć jedno dzieło poprzez pracę grupową.

Dla przykładu autorka przedstawi pokrótce realizację dwóch wymienionych tematów. Należy zaznaczyć, że sposób organizacji jest dostosowany do wieku dzieci. Na pierwszych zajęciach nastąpiła ekspozycja różnych mediów: gazety, laptopa, smartfona, radia. Dzieci szukały podobieństw i różnic, wymieniały przeznaczenie tych urządzeń (np. do słuchania muzyki, do rozmów z babcią). Następnie przedszkolaki oglądały gazety dla tej grupy odbiorców. Wspólnie wymieniały się spostrzeżeniami, co znajduje się w gazecie oraz czego brakuje. Ważne, aby treści zostały przedstawione w formie zabawy (również ruchowej), wykorzystującej różnego typu metody i środki.

Zajęcia na temat prawa autorskiego rozpoczęły się od opisu własnych buków dokonanego przez każde dziecko oraz szukania ich w sali. Miało to na celu uświadomienie dzieciom pojęcia własności – na ten temat przeprowadzono również krótką pogadankę. Następnie przedszkolaki przez dwa tygodnie przygotowywały prace plastyczne, które trafiły na wystawę w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach. Kontynuacja zajęć medialnych miała miejsce w gmachu biblioteki po obejrzeniu prac przez dzieci. W ten sposób uświadomiono im, że osoba, która stworzyła dzieło, jest jego autorem oraz że nikt poza nim nie może twierdzić, że to jego praca. Co więcej, była to okazja do podkreślenia faktu, iż można wykonać wspólnie, np. rysunek.

W przedszkolu, z udziałem dzieci, redagowana jest także gazetka – „Mini Wieści” (tytuł został wybrany w drodze konkursu, w którym brały udział przedszkolaki z rodzicami). W każdym numerze znajdują się stałe rubryki: „Mini ogłoszenia”, „Mini relacje z naszych grup”, „Mini wywiad” (dzieci występują tu w roli dziennikarzy, zadają pytania gościowi specjalnemu), „Mini zajęcia”. W gazetce prowadzony jest także kącik rodzinny, w którym przedstawiane są propozycje aktywnego spędzania czasu z dzieckiem oraz „Mini Mega ważna sprawa” związana z wychowaniem dziecka. Dodatkowo pojawiają się rubryki okazjonalne, relacjonujące ważne wydarzenia z życia przedszkola. Dzięki tym działaniom dzieci kształtują w sobie rolę twórcy oraz współtwórcy dzieła: przeprowadzając wywiad, wykonując prace plastyczne, uczestnicząc w organizowanych rodzinnych konkursach.

W Niepublicznym Naukowym Przedszkolu Integracyjnym media towarzyszą codziennej pracy nauczycieli, którzy wykorzystują je do szukania oraz prezentacji informacji, utrwalenia sytuacji i wypowiedzi, słuchania piosenek i oglądania bajek. Jak stwierdza Juszczyk-Rygałło, „multimedia włączane są do

edukacji przedszkolnej – nie dlatego, że są modne, ale przede wszystkim dlatego, że są skuteczne”²².

Podsumowanie

Współcześni uczniowie, także w wieku przedszkolnym, mają wokół siebie media od najmłodszych lat – świat mediów jest dla nich przestrzenią zastaną. Obserwują dorosłych i często korzystają z nowych technologii poprzez naśladownictwo. Profesor pediatrii Victor Strasburger stwierdza: „ponieważ oddziaływanie mediów jest subtelne, kumulatywne i rozłożone w czasie, rodzice i wychowawcy mogą nie być świadomi ich potężnego wpływu”²³. Nowe technologie służą dzieciom nie tylko do rozrywki, ale także nauki, rozwijania zainteresowań. W związku z tym kluczowe jest posiadanie przez nauczycieli i dorosłych wiedzy w tym zakresie oraz realizacja edukacji medialnej w codziennym funkcjonowaniu. Podsumowując, z całą pewnością należy stwierdzić, że edukacja medialna powinna pojawić się w przedszkolach. Co ważniejsze, potrzebna jest jej kontynuacja na kolejnych etapach edukacyjnych. Don Tapscott uważa, że „jeśli zrozumiemy pokolenie sieci, zrozumiemy przyszłość, zrozumiemy również, jakie zmiany są już dziś konieczne w naszych instytucjach i społeczeństwie”²⁴. Warto zatem zrozumieć swoich uczniów, ich środowisko wychowawcze (w skład którego wchodzi media), zmienić podejście do nowych technologii oraz edukacji medialnej.

²² J. Juszczyk-Rygałło, *op. cit.*, s. 56.

²³ Cyt. za: G. Penkowska, *op. cit.*, s. 5.

²⁴ D. Tapscott, *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*, tłum. P. Cypryjański, Warszawa 2010, s. 53.

